

Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Sürecinde Uygulamaya ve Göçmenlere Yönelik Koruyucu Sağlık Yaklaşımları

Preventive Health Approaches to Implementation and Migrants in the Process of the COVID-19 Pandemic in Turkey

Kattal Fatih Aydiner¹

Öz

Pandemi, dünya gündeminin birinci önceliği olması nedeniyle 2020 yılını hatırlatan ana unsur olarak kitaplarda yerini alacaktır. COVID-19 başlangıç ve yayılımı, dünya düzenine etki ederek ülkelerin özel önlemler almalarına sebep olmuştur. Hastalığın mücadelesinde başta sağlık olmak üzere, tüm sektörler yaklaşım geliştirmek zorunda kalmıştır. Pandemi mücadelesinde toplumda vaka artış hızının azaltılması ile sağlık hizmetine olabilecek yükün önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

COVID-19 pandemisi korunma önlemleri kapsamında ülkemiz tüm sektörleri içeren bütüncül bir yaklaşım sergilemektedir. Alınan önlemlerin sonucu etkilemesinin yolu, içerdiği detay ve toplumsal kararlılıktır. Pandemi, devam etmesi ve 2020 güz dönemine yeniden rakamsal ifadeleri yükseliş eğrisi haline getirmesi nedeniyle, tüm dünyayı mücadele kararlılığı konusunda uyarmaktadır. Sürece reaksiyonda, daha fazla önlem ve mücadele gerekmektedir.

Ülkemizde pandemiye yönelik korunma, filyasyon, tedavi hizmetleri T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan rehberler ve algoritmalarla standardize edilmeye çalışılmıştır. Tüm Türkiye’de mücadele için gerekli ekipman, sürdürülebilirlik ve maliyet etkinliği, pandemi süresi uzadıkça daha da önem arz etmektedir. Toplumun tamamına ulaşacak bir yapı, halk sağlığı yaklaşımının başarı hedeflerindedir. Sahada sağlık uygulamaların en önemli unsuru, personelin çalışmasının devamının sağlanmasıdır. Sağlık personelinin sahaya yayılması ve iletişimin çevrelediği yöntemlerin tercihi, ülkemizdeki yabancı uyruklularla yaşanacak dil kültür bariyerinin de aşılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu derlemede Dünya Sağlık Örgütü ve bilimsel çevrelerin pandemi yönetimine dair tavsiyeleri, ülkemizin toplum sağlığını koruma adına aldığı karar ve yöntemler, hasta ve temaslıların yönetilmesi, sağlık personelinin desteklenmesi ve yabancı uyrukluların pandemi sürecinde sağlığa erişimde sorun yaşamamaları için hayata geçirilen düzenlemeler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, COVID-19, Sosyal Mesafe, Maske, İzolasyon, Filyasyon.

¹ Dr., T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Göç Sağlığı Dairesi, kattalfatihaydiner@gmail.com

Abstract

The pandemic will take its place in the books as the main element that reminds the 2020 year as it has been the first priority of the world agenda. The start and spread of COVID-19 affected the world order and caused countries to take special measures. In the fight against the disease, all sectors have had to develop an approach, especially the healthcare. In the fight against pandemi, it is aimed to prevent the burden on healthcare services by decreasing the rate of increase in cases in the society.

Within the scope of COVID-19 pandemic protection measures, our country exhibits an integrated approach that includes all sectors. The way the measures taken affect the result is the detail and social determination it contains. The pandemic is warning the whole world about the determination to fight, as it continues and turns numerical expressions into an upward curve for the fall of 2020. In reaction to the process, more measures and struggles are required.

Prevention, filiation, treatment services for pandemic in our country It has been tried to be standardized with guidelines and algorithms prepared by the Turkish Ministry of Health. All necessary equipment for fighting in Turkey sustainability, cost-effectiveness, longer duration of the pandemic is even more important. A structure that will reach the entire society is one of the success targets of the public health approach. The most important element of health practices in the field is to ensure the continuation of the work of the personnel. Arrangements to support healthcare professionals have been examined.

The spread of the health personnel to the field and the preference of the methods surrounding the communication have created the need to overcome the language and culture barrier to be experienced with foreign nationals in our country. The regulations implemented for foreign nationals were also examined. In this review, the recommendations of the World Health Organization and scientific circles on pandemic management, the decisions and methods taken by our country in the name of protecting public health, the management of patients and contacts, the support of medical personnel and the regulations implemented so that foreign nationals do not have problems accessing health during the pandemic process were examined.

Keywords: Pandemic, COVID-19, Social Distance, Mask, Isolation, Filiation, Immigrant.

Genel Bilgiler

Dünya, 2019 yılını günlük hayatın rutinlerinin çoğunlukla terk etmek zorunda kalacağı şekilde uğurlayacağını anladığında tarih 31 Aralık 2019, bilgi ise Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Çin Ülke Ofisinin, Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde görülen etiyojisi bilinmeyen pnömoni vakalarıydı. Tanısı ilk olarak 7 Ocak 2020'de etkenin daha önce insanlarda tespit edilmemiş yeni bir koronavirüs (2019-nCoV) olarak ifade edilmiştir. Daha sonra 2019-nCoV hastalığının adı COVID-19 olarak kabul edilmiş, virüs SARS CoV'e yakın benzerliğinden dolayı SARS-CoV-2 olarak isimlendirilmiştir. (Park SE 2020; T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Genel Bilgiler Epidemioji ve Tanı Rehberi Haziran 2020)

Dünya Sağlık Örgütü vaka artışını 30 Ocak 2020 de "COVID-19 salgını" sınıflandırmasıyla "uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu", virüsün yayılımı ve şiddeti nedeniyle ilk salgının başladığı Çin dışında 113 ülkede COVID-19 vakalarının görülmesi nedeni ile 11

Mart'ta da "küresel salgın (pandemi)" olarak tanımlamıştır. (Lai CC, Wang CY, Wang YH, et al 2020; Global epidemiology of coronavirus disease 2019; Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi COVID-19 Kitabı, 2020)

Ülkemizde ilk COVID-19 vakası 11 Mart 2020'de görülmüştür. Ülkemiz kademeli olarak salgının zararlarının azaltılması, salgının sınırlandırılması ve baskı altına alınmasını ilke edinmiştir. T.C. Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler ve Uluslararası Sağlık Kurumları İş birliği ile COVID-19'a bağlı tıbbi sonuçların (ağır hastalık, yoğun bakım gereksinimi, ölüm, engellilik vb.) ağırlaşmasının önüne geçilmek hedeflenmiştir. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Genel Bilgiler Epidemioloji ve Tanı Rehberi Haziran 2020)

COVID-19 için mevcut kanıtlar, zoonotik bir kaynağının olduğunu düşündürmektedir. Eldeki veriler, Wuhan Deniz Ürünleri Toptan Satış Pazarından tüketilen vahşi hayvanları işaret etmektedir. İlk önce yılanlardan kaynaklandığı düşünülmüş, daha sonraki çalışmalar ise yarasalarla ilgisi olduğunu göstermiştir. İnsandan insana bulaş özellikle damlacık yoluyla ve kirlenmiş zeminlerle temas eden ellerin yüze sürülmesi yoluyla olduğu gösterilmiştir. (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi COVID-19 Kitabı, 2020; World Health Organization. Novel coronavirus situation report-2. January 22,2020)

COVID-19 salgınında artık kaynak semptomatik ve asemptomatik COVID-19 pozitif kişilerdir. Asemptomatik kişilerin solunum yolu salgılarında da virüs tespit edilebildiğinden bu kişiler bulaştırıcı kabul edilmektedir. Virüs, klinik semptomların 1-2 gün öncesi ve iki hafta sonrasına kadar hastaların solunum sekresyonlarında bulunabilir. Ayrıca virüs hastaların tam kan, serum, idrar ve fekal örneklerinde de saptanmıştır. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Genel Bilgiler Epidemioloji ve Tanı Rehberi Haziran 2020; Guan WJ, Ni ZY, Liang WH et al (2020); Huang C, Wang Y, Li X, et al (2020); Kurtulus B, Ozlu T (2020); Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi COVID-19 Kitabı, 2020.)

COVID-19 pandemisine tüm toplumun duyarlı olduğu kabul edilmektedir. Sağlık çalışanları etkenle karşılaşma yönünden en yüksek riskli gruptur. Erkek, 50 yaşın üstü olan kişiler, komorbiditesi (Hipertansiyon, Kalp Hastalığı, Diyabet, Malignite, KOAH, Böbrek Hastalığı vb.) olan kişiler, mevsimlik tarım işçileri ile bakım ve rehabilitasyon merkezleri, okullar, kışlalar, ceza ve tevkif evleri ve göçmen kamplarında yaşayanlar COVID-19 açısından hassas gruplardır. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Genel Bilgiler Epidemioloji ve Tanı Rehberi Haziran 2020)

Enfeksiyon, asemptomatik geçirilebilmekle birlikte, toplumda görülen en yaygın belirtileri solunum semptomları, ateş, öksürük ve dispnedir. Baş ağrısı, boğaz ağrısı, burun akıntısı, kas ve eklem ağrıları, aşırı halsizlik, yeni ortaya çıkan koku ve tat alma duyusu kaybı, ishal gibi belirtiler de görülebilmektedir. Ağır vakalarda, pnömoni, ağır akut solunum yolu enfeksiyonu, böbrek yetmezliği ve hatta ölüm gelişebilmektedir. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Genel Bilgiler Epidemioloji ve Tanı Rehberi Haziran 2020)

Bulaşma yolunu engellemede el yıkama (sabun ile yaklaşık 20 saniye) önem göstermektedir. Alkol ve dezenfektanlar da el temizliğinde önemli alternatiflerdir. Ellerin temizliğinin özellikle halka açık alanlarda bulunulduğunda veya başka insanlarla temas kurulduktan sonra aksatılmadan yapılması gerekmektedir. En önemli korunma yollarından

biri insanlarla iletişimde 1-2 metrelik sosyal mesafe konulmasıdır. Sık kullanılan kapı kolları, aydınlatma düğmeleri gibi yüzeylerin temizlenmesi ve ev, iş yeri gibi kapalı alanların sık sık havalandırılması da önerilmektedir. (Centers for Disease Control and Prevention. Coronavirus Disease 2019; Centers for Disease Control and Prevention. Environmental Cleaning and Disinfection Recommendations 2020)

Türkiye’de COVID-19 Salgın Yönetimi ve Düzenlemeler

Türkiye, salgın yönetimine yönelik faaliyetleri standardize etmek noktasında doğru bir yaklaşım sergilemiştir. Erişime açık web sayfaları ki özellikle T.C. Sağlık Bakanlığının gerek kendi kaynakları gerekse de bünyesinde teşekkül eden Bilimsel Danışma Kurulunun çalışmalarını içeren Covit-19 bilgilendirme sayfası ile TÜBİTAK Covit-19 Türkiye web portalı, pandeminin ülkedeki durumunu açıklamaya yeterli güncel verilerle, uygulamaya yönelik çalışmalar ve rehberleri içermektedir.

Ülkemizde COVID-19 salgın yönetimi T.C. Sağlık Bakanlığının koordinasyonunda ki sektörler arası iş birliği ile “Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı” çerçevesinde, Bilimsel Danışma Kurulunun önerileri dikkate alınarak yapılmaktadır. Salgın yönetimi plan çerçevesinde COVID-19 enfeksiyonuna özel önlemler alınmakta ve uygulanmaktadır. Önlemlerin başında, SARS-CoV-2 virüsü ile enfekte kişilerin tespiti, bildirimi, hastanın izolasyonu ve tedavisi, filyasyon, tarama çalışmaları, temaslıların incelenmesi ve takibi, karantina uygulamaları, sağlık eğitimi faaliyetlerinin uygulanması gelmektedir. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Temaslı Takibi, Salgın Yönetimi, Evde Hasta İzlemi ve Filyasyon Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Eylül 2020)

Toplum geneline hastalığın damlacık ve temas yoluyla bulaşmasına yönelik önlemler sosyal mesafe (en az 1 metre, 3-4 adım), el hijyeni (el yıkama, el antiseptiği kullanımı), solunum hijyeni, çevrenin olumlu hale getirilmesi, yüzey temizliği, dezenfeksiyon, kapalı ortamların sık havalandırılması, iç ortam hava kalitesinin iyileştirilmesi, gerekli durumda risklere uygun kişisel koruyucu ekipman kullanımı ve sağlık eğitimi alınması gereken önlemler içinde önemli yer tutmaktadır. Kişisel sağlığın korunması ve geliştirilmesi (eğitim, yeterli ve dengeli beslenme, uyku düzeni, hareket, tütün ve muadil kullanımının terki, vb.), bulaş ortamlarından uzak kalmak (sokağa çıkmanın sınırlandırılması, esnek veya evden çalışma, işyerlerinde vardiya ve mola düzenlenmesi vb.) ve vakaların erken tanı ve tedavisi önemlidir.(T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Temaslı Takibi, Salgın Yönetimi, Evde Hasta İzlemi Ve Filyasyon Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Eylül 2020)

Ülkemizde salgınla mücadeleye toplum katılımının sağlanması için farklı iletişim stratejileri etkili bir şekilde kullanılmıştır. Toplumun sürece uyumu izlenmiş zaman içinde ilgede azalma ve yorgunluk olmasına karşı da önlemler alınmaya devam edilmiştir. Yaş gruplarına yönelik kısıtlamalar, karantina bölgeleri, seyahat kısıtlamaları vb. uygulamalarla korunmanın yanısıra ilginin de devamı sağlanmıştır. Riskli bölgeler, il pandemi kurulları vasıtasıyla yerel önlemler alınarak azaltılmaya çalışılmıştır. COVID-19 Salgını izleme ve değerlendirmesinde vaka artış hızı, ilçe, yaş grubu, cinsiyet, hassas gruplara göre dağılımlarının takibi yapılmıştır. Günlük yapılan test sayısına karşılık pozitiflik yüzdesi, hastane yatışı, yoğun bakım ihtiyaçlarının hıza oranlaması ve buna karşılık iyileşen vaka,

ölüm oranları hesaplanmış ve günlük kamuoyu ile paylaşılmıştır. (T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Temaslı Takibi, Salgın Yönetimi, Evde Hasta İzlemi ve Filyasyon Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Eylül 2020).

COVID-19 pandemisinin ilk dönemlerinde toplumda yaşanan kaygılar, salgın belirtilerine hassasiyeti arttırmıştı. Ancak pandemi sürecinin sonlanma olasılığına yönelik tedavi veya aşı bulunması umudu ertelendikçe, diğer sağlık hizmetlerine olan ihtiyaçların ertelenemeyeceği anlaşılmıştır. Bu nedenle COVID-19 olan ve olmayan hastalara aynı sistem içinde hizmet verilmesinin düzenlenmesi gerekmiştir. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Pandemisinde Sağlık Kurumlarında Çalışma Rehberi ve Enfeksiyon Kontrol Önlemleri Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Temmuz 2020)

Sağlık hizmetinin salgın öncesi kabiliyetine eriştirebilmek için Sağlık Kurumlarında ve tüm kurumsal sosyal ortamlarda alınacak önlemler genele ilan edilmiştir. Özellikle yöneticilerden kurallara yönelik düzenlemeleri yapmaları ve personelin uyumunu sağlamaları istenmiştir. Sağlık kurumunda sık dokunulan yüzeylerin temizliğine dikkat edilmiştir. Hastane, destek, sistem bakım onarım ve temizliğinde çalışacak tüm sağlık ve diğer hizmet personelinin kişisel korunma ekipmanları uygun olması için gerekli talimatlar verilmiştir. Kişisel koruyucu ekipmanlar (Eldiven, Önlük, Tıbbi maske (Medikal, N95/FFP2 maske kullanılır), Gözlük/yüz koruyucu) giyilirken ve çıkartılırken kurallara uygun bir şekilde sırayla giymeye (önlük, maske, gözlük, yüz koruyucusu ve eldiven) ve çıkarmaya (eldiven, gözlük, yüz koruyucu, önlük, maske) dikkat edilmesi sağlanmıştır. Özellikle maske en son çıkartılmalı ve sonrasında el hijyeni sağlanmalıdır. Aerosol oluşturacak işlemler sırasında personel N95/FFP2 maske takmalı, eldiven ve yüz siperliği kullanılmalıdır. İşlemler sonrası çıkarılan kişisel ekipmanlar dezenfekte edilmeli tek kullanımlık olanlar mutlaka tıbbi atık kutusuna atılmalıdır. Korunma kuralları sağlık personeli için uygulamada etkinliği en yüksek farkındalık olmuştur. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Pandemisinde Sağlık Kurumlarında Çalışma Rehberi ve Enfeksiyon Kontrol Önlemleri Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Temmuz 2020)

Türkiye de Pandemi ve rutin sağlık hizmetinin birlikte devam edebilmesi için sağlık çalışanlarına yönelik düzenlemeler incelendiğinde, sağlık çalışanlarının güvenliğini ve hastalanma olasılığının göz önünde tutulduğu tespit edilmiştir. Stres ve yorgunluk düzeyleri göz önünde bulundurularak yapılan iş gücü planlamaları ile gerekli destek sağlanmaya çalışılmıştır. Sağlık çalışanlarının iş kıyafetleri/üniformaları ile ilgili hijyenik tutum sergilemelerini yönlendirecek bilgi aktarımı sağlanarak, günlük olarak değiştirilebilecek şekilde Kişisel Koruyucu Ekipman (KKE) tedariki ve doğru kullanımı için düzenlemeler yapılmıştır. (T.C. Sağlık Bakanlığı https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/afisler/Saglik_Personeli/)

Pandemi dönemi boyunca sağlık çalışanlarının yüksek riskli bölgelere seyahat etmemeleri tavsiye edilmiştir. Şüpheli görülen Sağlık çalışanının, ailesi veya yakın çevresindeki COVID-19 bulguları ve son iki hafta içinde seyahat öyküsü, ateş, öksürük, soğuk algınlığı, vücut ağrıları, ishal, halsizlik vb. bulguları sorgulanmıştır. COVID-19 pozitif bir personel varlığı durumunda önlemlerin genişletilmesi için İl/İlçe Enfeksiyon Hastalıkları Komitesinin bilgilendirilmesi öngörülmüştür. (T.C. Sağlık Bakanlığı <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/COVID19-Teması Olan Sağlık çalışanlarının Değerlendirilmesi.pdf>)

81 İl'de sağlık personellerinden oluşturulan filyasyon ekipleri pozitif vakaların ilk kaynağının bulunması ve COVID-19 salgınının kontrol altında tutulması adına donanımlı bir mobil hizmet anlayışıyla görevlendirilmişlerdir. Yakın temaslı olanlar 14 gün süreyle izlenmiştir. Ekipler bu süreçte hem telefon hem de ziyaret ederek, izolasyon haneleri ile irtibat sağlamışlardır. COVID-19 Temaslı ve hasta muayenesi için evlere giden sağlık personeli işlemler için iyi havalandırılmış odaları tercih etmişlerdir. Muayene öncesi hastanın tıbbi maske takması sağlanmıştır. Sağlık personeli tıbbi maske, önlük, gözlük/yüz koruyucu ve eldiven takmaları açısından talimatlandırılmışlardır. Örnek alma işlemini gerçekleştirecek mobil filyasyon ekipleri, önlük, N95/FFP2 maske, gözlük/yüz koruyucu ve eldiveni daha da özenli kullanmaktadırlar. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Temaslı Takibi, Salgın Yönetimi, Evde Hasta İzlemi ve Filyasyon Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Eylül 2020)

COVID-19 ile ilişkili önlemlerin ve sağlık bakım hizmetlerinin devam etmesini sağlamak, tanısı olan ve olmayan hastalar için hastaneleri ve özel izolasyon alanlarını (ev, yurt vb.) güvenli halde tutmak için de gerekli düzenlemelerin yapıldığı gözlenmiştir. Sahada başlayan kontrollü yaklaşımı en son yoğun bakım kritik alanlarına kadar düzenleyen rehber ve algoritmalar görevli personel ve tüm halka ilan edilmiştir.

Tüm hastalara eşit yaklaşım COVID-19 salgın mücadelesinin olması gerekenidir. Pandemi devam ettiği sürece hastaneye gelen her hastada, COVID-19 ayırıcı tanıda yer almaktadır. Tüm hastalar ve refakatçilerde kişisel korunma önlemlerine uymaları sağlanmıştır. Aynı ortamın paylaşıldığı (ev, hastane vb.) alanlarda tıbbi maske takılması uygulanmıştır. Ev izolasyonu halinde, (COVID-19 (+), temaslı) ev halkına bulaşma riskini önlemek için süreci mümkün olduğunca farklı bir odada geçirmeleri sağlanmıştır. İzole oda olmadığı hallerde ise havalandırma ve sosyal mesafe tavsiye edilmiştir. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Temaslı Takibi, Salgın Yönetimi, Evde Hasta İzlemi ve Filyasyon Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Eylül 2020)

Halkın tamamına eve ziyaretçi kabul etmemeleri ve gerekli ise uzaktan iletişim kurulması tavsiye edilmiştir. Nitekim bu düzenlemeye uyulmadığı dönemlerin (bayram, düğün, sıla ziyaretleri, cenaze vb.) sonrası ani vaka artışları tespit edilmiştir.

Salgının ülkemizde tüm sektörleri etkilediği görülmüştür. Mevcut tüm pandemi düzenlemeleri yaklaşık 90 farklı mesleki iş alanı, topluluk alanları, eğitim alanlarını içeren ve işveren, idareci, çalışan ile faydalanıcılarını korumaya yönelik alınması gereken tüm genel ve özel önlemler yayınlanmıştır. Ortam havalandırma, yüzey ve kişisel dezenfeksiyon, iş yerine, müşteriye, ortak kullanım alanlarına, gıda üretimi ve tüketimine, park ve benzeri alanların kullanımına, okul eğitimine yönelik tüm akla gelebilecek sorunlar açıkça afiş, kamu spotu ve rehberlerde belirtilmiştir. Bu mekanların açık ve kapalı alan olmaları halinde uygulamalardaki farklılıklar tüm topluma bildirilmiştir. (T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberi Ekim 2020)

Pandemi ve Göçmenler

Göç, küresel bir halk sağlığı riski oluşturmaktadır. Resmi olmayan giriş noktalarından sınırları geçen göçmenlerin kayıtlı olmamaları sıhhi kontrollerden veya zorunlu aşı

programlarından faydalanamama riskini getirmektedir. Büyük ölçekli yerinden edilme durumlarında, COVID-19 gibi bulaşıcı hastalıklarla enfeksiyon riski, çoğu kalabalık gruplar halinde seyahat eden veya kamp benzeri ortamlarda mahsur kalan düzensiz göçmenler için çok yüksektir. Yeni bir ev sahibi ülkeye geldikten sonra, güvencesiz yasal statüye sahip bir göçmen olarak yaşamın zorlukları da aynı derecede ciddidir. Düzensiz statü, göçmenlerin ve sığınmacıların halk sağlığı hizmetleri dahil sosyal hizmetlere erişimini engelleyebilir. Unutulmamalıdır ki zorla ülkelerinden çıkarılan göçmenler ve mülteciler, ev sahibi topluluklarının en savunmasız üyeleri arasındadır ve genellikle COVID-19 krizinden yerel nüfusa göre daha ciddi şekilde etkilenmektedirler. COVID-19 salgınının göç üzerindeki belki de en belirgin etkisi virüsün yayılmasını önlemek için uygulamaya konulan dünya çapında tecrit ve seyahat kısıtlamalarıdır. 2020 Temmuz ayının sonunda, COVID-19 ile ilgili seyahat kısıtlamaları neredeyse tüm ülkelerde uygulanmıştır. Göçmenlerin çoğu transit ülkelerde kalmak zorunda olduğundan varış noktalarına ulaşamamış veya ülkelerine dönememiştir. (Pandemide Göçmenlerin ve Mültecilerin Durumu. [Freier LF, Jara SC, Luzes M, Current History \(2020\)](#))

Salgın sırasında göçmenler için dünya genelinde düzenli hukuka erişim eksikliği, statü, virüsün etkilerinden korunma ve tedavi olma yönünde sorunlar oluşmuştur. Bazı ülkelerde pandemi nedeniyle geçici olarak kapatılan göç idari ofisleri aylarca göçmenleri ve sığınmacıları süresi dolan kimlik belgelerini yenileme vb. hizmetlerden mahrum bırakmıştır. Belçika gibi Avrupa ülkelerinde, yeni gelen sığınmacılara yönelik kabul merkezleri yiyecek, barınma veya diğer temel ihtiyaçlara erişimi sağlamaya yönelik herhangi bir plan olmaksızın kapatılmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne göre, dünya genelinde 2020 yılının mayıs ayında tecrit altına alınan 120 ülkeden sadece 30’u sığınmacıların taleplerini dikkate almaktaydı. (Pandemide Göçmenlerin ve Mültecilerin Durumu. [Freier LF, Jara SC, Luzes M, Current History \(2020\)](#))

Türkiye, COVID-19 pandemisi mücadelesinde tüm topluma ulaşma hedefini gösteren adımlar atmıştır. 15 Mart 2011 tarihinden itibaren Suriye iç savaşından dolayı can güvenliği nedeniyle ülkemize yönelen Suriyeli göçmenler bugün için yaklaşık 3,6 milyon nüfusa sahiptirler. Ülkemizdeki diğer yabancı uyruklular da eklenince yaklaşık 5 milyonluk bir göçmen nüfusu barındırmaktayız. Sağlık sistemine ulaşmaları, Türk vatandaşlarından farklı olmayan kayıtlı göçmenlerin pandemi döneminde de aynı sağlık hizmetine ulaşmaları sağlanmıştır. (<https://www.goc.gov.tr>.; Geçici Koruma Yönetmeliği 2014; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2013)

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından Resmî Gazetede yayımlanan “Sağlık Uygulama Tebliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” ile yapılan düzenlemeyle “acil hal” tanımı değiştirilmiş ve pandemi süresince, pandemi olgularına yönelik tanı ve tedaviler “acil hal” tanımının kapsamına alınmıştır. (T.C. Resmî Gazete 9 Nisan 2020, Sayı : 31094)

14 Nisan 2020 tarih ve 31099 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “13/4/2020 Tarihli ve 2399 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararının Eki Karar” düzenlemeyle, COVID-19 ile mücadele kapsamında, herhangi bir sosyal güvencesi olup olmadığına bakılmaksızın tüm kişilerin, Sağlık Bakanlığınca temin edilerek dağıtılacak her türlü kişisel koruyucu ekipmandan, hastalığın teşhisinde kullanılan testlerden ve merkezi olarak temin

edilen ilaçlardan ücretsiz yararlanabilmeleri sağlanmıştır.(T.C. Resmi Gazete 14 Nisan 2020, Sayı: 31099)

T.C. Sağlık Bakanlığı, COVID-19 pandemisi sürecinde halkın sağlığına yönelik Bilimsel Danışma Kurulunun çalışmalarını içeren Covit-19 bilgilendirme sayfasında yer alan afiş, rehber ve bilgilerin Arapça ve İngilizce çevirileri yapılmış ve yabancı uyruklular için web sayfasında yayınlanmıştır. (T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/gocsagligi>)

COVID-19 virüsü ile enfekte veya temaslı kişilerin tespiti, bildirimi, hastanın izolasyonu ve tedavisi, filyasyonu, tarama çalışmaları, temaslıların incelenmesi ve takibi, karantina uygulamaları, sağlık eğitimi faaliyetleri Türkiye de ki göçmenlere de aynı şekilde uygulanmıştır. Göçmenlerle olan dil ve kültür bariyeri, T.C. Sağlık bakanlığı bünyesinde proje kapsamında hizmet sunan yabancı dil bilen personel desteği ile aşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Halk sağlığına ülkelerin verdiği önemin test edildiği dönemlerden biri de pandemidir. Dünya pandemi tarihi COVID-19 pandemisinin son olmayacağına kanıttır. Salgın sürecine uygulanabilen önlemler etki etmektedir. Ülkemizde uygulamaya yönelik düzenlemelerle bu süreçteki mücadelesine şekil vermiştir. Bireysel korunmanın pandemiye en önemli adım olması üzerinde ısrarla durulduğu tespit edilen rehberler, Ülkemiz sınırlarında yaşayanlara ilan edilmiş, iletebilecek farklı yöntemlerde uygulanmıştır. Sağlık personeline riski ve mücadelenin ana unsuru olmaları sebebiyle, bireysel korunmaya daha fazla özen göstermeleri doğrultusunda önlem ve tavsiyeler yayınlanmıştır. Topluma, bireysel koruma sağlamları ile ilgili bilgiler aktarılmış, kendi sağlıklarını halkın sağlığı olarak görmeleri gerektiği anlatılmıştır. Türkiye’de yaşayan tüm göçmenler de gerek pandemi öncesi gerekse de pandemi sürecinde yapılan mevzuat düzenlemeleri ile sağlık hizmetlerine eşit olarak erişmiştir. Ülkemizde, T.C. Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, Uluslararası Sağlık Kurumları salgının sağlık boyutunun değerlendirilmesine katkı sağlamışlardır.

Sağlık okur yazarlığı önemlidir. Toplum eğitimleri ve özellikle okul çağı sağlık bilgisi eğitimlerine özenle yaklaşmak COVID-19 salgını vb. durumlarda duyarlılığı daha da artıracaktır. Toplumun ekonomik kaygılarının, pandemi için yayınlanan kurallara uyumuna engel olmaması sağlanmalıdır. Sağlık teknolojileri alanında bulaş riskini ortadan kaldıracak şekilde yenilikçi uygulamalara, medikal sarf ve cihazlara ihtiyaç vardır. Pandemi vb. süreçlerde medyanın toplumu yönlendirme ve etkinliği sadeleştirilmelidir. Bilim kurullarınca kabul edilen uygulamalar dışında ki görüşler, halkın sağlığına yönelik tedbirlere uyumu olumsuz etkileyebilmektedir. Pandeminin halkın tamamını etkileyeceğini ve uzun süreceğini öngören kaynaklarını da etkin kullanan ülkelerin doğru yaklaşımlarının, örnek olarak tüm dünyaya anlatılması uluslararası sağlık kuruluşları ve akademisyenlerin birinci görevi olmalıdır.

Kaynaklar

- Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi COVID-19 Kitabı, 2020
- Centers for Disease Control and Prevention. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) How to Protect Yourself. (2020,4 Nisan) Erişim adresi: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019ncov/prepare/prevention.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. Environmental Cleaning and Disinfection Recommendations. (2020, 5 Nisan). Erişim adresi:<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/organizations/cleaning-disinfection.html>
- Geçici Koruma Yönetmeliği 2014, (Bölüm 6)
- Guan WJ, Ni ZY, Liang WH et al (2020) Clinical Characteristics of Coronavirus Disease 2019 in China. N Engl J Med, Feb 28;NEJMoa2002032. doi:10.1056/NEJMoa2002032.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü web. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr.2020>
- Huang C, Wang Y, Li X, et al (2020) Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. Lancet. pii:S01406736(20)30183-5.[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30183-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30183-5).
- Kurtulus B, Ozlu T (2020). New Coronavirus: SARS-CoV-2. Mucosa, 3(1) ;1-4. doi: <https://doi.org/10.33204/mucosa.706906>
- Lai CC, Wang CY, Wang YH, et al (2020). Global epidemiology of coronavirus disease 2019 (COVID- 19): disease incidence, Daily cumulative index, mortality, and their association with country healthcare resources and economic status. Int J Antimicrob Agents, Mar 19;105946. doi:10.1016/j.ijantimicag.2020.105946.
- Park SE (2020). Epidemiology, virology, and clinical features of severe acute respiratory syndrome - coronavirus-2 (SARS-CoV-2; Coronavirus Disease-19). Clin Exp Pediatr, Apr;63(4):119-124.doi: 10.3345/cep.2020.00493.
- Resmî Gazete 9 Nisan 2020- Sayı: 31094 Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ
- Resmî Gazete 14 Nisan 2020- Sayı: 31099 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “13/4/2020 Tarihli ve 2399 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararının Eki Karar”
- T.C. Sağlık Bakanlığı https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/afisler/Saglik_Personeli/
- T.C. Sağlık Bakanlığı [https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/tedavi/COVID19-Temasi Olan Sağlık Çalışanlarının Değerlendirilmesi.pdf](https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/tedavi/COVID19-Temasi_Olan_Saglik_Calisanlarinin_Degerlendirilmesi.pdf)
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/gocsagligi>
- T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Genel Bilgiler Epidemioloji ve Tanı Rehberi Haziran 2020
- T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Pandemisinde Sağlık Kurumlarında Çalışma Rehberi ve Enfeksiyon Kontrol Önlemleri Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Temmuz 2020
- T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Temaslı Takibi, Salgın Yönetimi, Evde Hasta İzlemi ve Filyasyon Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması Eylül 2020
- T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberi Ekim 2020
- The Plight of Migrants and Refugees in the Pandemic (Pandemide Göçmenlerin ve Mültecilerin Durumu) Luisa Feline Freier;Soledad Castillo Jara;Marta Luzes*Current History* (2020) 119 (820): 297–302. <https://doi.org/10.1525/curh.2020.119.820.297>
- World Health Organization. Novel coronavirus situation report-2. January 22,2020. <https://www.who.int/docs/defaultsource/coronaviruse/situationreports/20200122-sitrep-2-2019ncov.pdf>.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2013, Sayı 6458